

**НАУКА І ТЕХНІКА ЯК ІДЕОЛОГІЯ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА****Терешкун О.Ф.***канд. політ. наук, доц., завідувач кафедри філософії та політології Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх справ*

В статті розглядаються відношення науки, техніки, технології та ідеології в індустріальному, технологічному суспільстві західної цивілізації. Науково-технічне панування, закріплене і посилене ідеологічно, під маскою достатку, благополуччя і свободи, розповсюджується на всі сфери приватного і публічного (суспільного) існування, ліквідовуючи всі альтернативи іншого розвитку й існування. Як наслідок – тотальність, нерепресивна репресивність у суспільстві та поява «одномірної людини».

Considered relevant science, engineering, technology and ideology in industrial, technological society of western civilization. Scientific and technological dominance, secured and reinforced ideologically, in the guise of abundance, prosperity and freedom extends to all spheres of private and public (social) existence, destroying all other alternatives development and existence. As a consequence – the totality, unrepression repressiv society and the emergence of a "one-dimensional man".

В статті розглянуто відношення науки, техніки, технології та ідеології в індустріальному, технологічному суспільстві західної цивілізації. Науково-технічне панування, закріплене і посилене ідеологічно, під маскою достатку, благополуччя і свободи, поширюється на всі сфери приватного і публічного (суспільного) існування, ліквідовуючи всі альтернативи іншого розвитку й існування. Як наслідок – тотальність, нерепресивна репресивність у суспільстві та поява «одномірної людини».

Ключові слова: наука, техніка, ідеологія, людина, суспільство.

Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу, а також інституціалізація науки та техніки зумовили всеосяжний вплив їх на сучасний світ. Країни, що володіють передовою технікою і технологією мають можливість домінувати у світі та диктувати свої принципи життєдіяльності (спосіб виробництва, ідеологію) іншим. Визначальну дію науки і техніки відчувають на собі такі соціальні сфери та інститути як економіка, екологія, освіта, політика та інші. Наукові та технічні знання все глибше проникають в буденну свідомість людей. І у XX – XXI ст. це принциповим чином змінює соціальний статус науки і техніки, перетворює їх на чинник, що визначає майбутнє людства. Ми можемо стверджувати, що наука і техніка стають формотворчим фактором майбутнього людства.

Необхідність системного філософського осмислення соціальних, моральних, аксеологічних, методологічних, політичних, ідеологічних та інших аспектів науки і техніки зумовлена не тільки тим, що наука і техніка займають визначальне місце в суспільному житті всіх народів світу і фактично докорінно перетворили вигляд Земної кулі, скільки тим, що саме сьогодні стали набагато прозорішими фундаментальні характеристики науки і техніки, завдяки працям видатних філософів XIX–XX ст. Так, наприклад, техніка у Е.Каппа представлена концепцією органопроєкції, орудійною концепцією у Л.Нуаре, трудовою теорією у Ф.Енгельса,

евдемонічною технофілософською концепцією у Ф.Бона, різного роду спекулятивно-умоглядними концепціями у Ф.Дессауера, Е.Блоха, М.Хайдеггера. Гуманітарно-соціологічний напрямок у філософії техніки представляють К.Маркс, Ж.Елльоль, Франкфуртську школу – М.Хоркхайм, Г.Маркузе, Т.Адорно, Ю.Хабермас, гуманітарно-антропологічний напрям – К.Ясперс, Л.Мамфорд, Х.Ортега-і-Гассет, біо-культурологічну технофілософську концепцію – О.Шпенглер, теолого-антропологічну технофілософську концепцію – М.Бердяєв. Велике значення для осмислення природи, сутності, функцій та ролі науки і техніки у житті суспільства та долі цивілізації мають праці філософів так званої «технократичної хвилі», Т.Веблена, Дж.Гелбрейта, Д.Белла, М.Маклюєна. До найбільш яскравих представників західно-філософської думки, які намагалися створити концепції інформаційного суспільства, в якому провідне місце відводиться науці, техніці і технології, належать Е.Тоффлер, М.Кастельс, Ф.Уебстер та ін.

Серед сучасних російських авторів, які працюють в галузі філософії науки і техніки можна назвати: Г.М.Таврізян, Р.Ф.Абдєєва, Ю.С.Мелешенко, О.І.Ракітова, І.О.Негодаєва, В.С.Стєпіна, В.Г.Горохова, В.М.Поруса, М.О.Розова, А.О.Вороніна Н.М.Аль-Ані та ін. Філософію науки і техніки в Україні представляють Т.Д.Пікашова, Л.О.Шашкова, Марчук М.Г., Добронравова

И.С. та ін. Вітчизняні дослідники Князев В.М. і Тарасенко М.Ф. приділяли увагу єдності гуманістичного та екологічного змісту практики і культури в контексті людського світовідношення та розвитку науки і техніки. Онтологічний вимір техніки в сучасній культурі досліджувала Алієва О.Г.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю вирішення цілого ряду широкомасштабних проблем сучасної філософії, що мають своєю суттю технологічний зміст. Перший комплекс таких питань охоплює основи соціальної практики і детермінований включеністю науки і техніки в контекст глобальних (екологічних, енергетичних, сировинних та ін.) проблем. Сучасний рівень науково-технічного розвитку досяг або вже перевищив граничні можливості глобального потенціалу Землі, за якими можливі катастрофічні наслідки. Ця обставина з необхідністю вимагає осмислення і оптимізації взаємодії науки, техніки, суспільства і природи. Для вирішення цієї фундаментальної філософсько-методологічної проблеми необхідно з'ясувати найбільш загальні і поки «невідомі» закономірності будови, функціонування і розвитку науки і техніки як початкових орієнтирів для побудови загальної теорії взаємодії суспільства і природи, суспільства та індивіда.

Мета дослідження – з'ясувати роль науки і техніки як завуальованої, прихованої форми панування у сучасному суспільстві.

Завдання дослідження – розглянути роль науки і техніки в житті людини і суспільства, їх інституціалізацію у сучасному суспільстві та вплив на трансформації, яких зазнають людина та суспільство.

Об'єкт дослідження – зв'язок науки, техніки, технології з розвитком суспільства у XX – XXI ст. та їх вплив на цивілізаційні процеси.

Предмет дослідження – ідеологічний аспект науки і техніки як формотворчого фактору майбутнього людства.

В XXI ст. стало очевидним, що наука і техніка міцно ввійшли у життя суспільства, стали необхідною частиною людського існування, однією з основних надбань та цінностей сучасної цивілізації, яка визначається як технологічна за особливою роллю в ній науково-технічних досягнень. Саме тому звернення філософів до проблем науки і техніки, які створюють кризові ситуації у суспільстві, а також звернення до науки і техніки як засобу порятунку від криз є природним та необхідним. Наука і техніка як феномени людської діяльності пройшли довгий шлях свого розвитку. Починаючи з наївних, примітивних форм свого існування, наука і

техніка поступово набули статусу серйозної соціальної сили.

У сучасному, розвиненому суспільстві буття науки і техніки є структурованим та інституалізованим, а інституалізація репрезентує певні інтереси, передбачає продукування певної ідеології. Інституалізацію науки і техніки, а також ідеологічну функцію, яку вони виконують у суспільстві розкрили представники Франкфуртської школи, зокрема Г.Маркузе, Ю.Хабермас.

Так, Гербет Маркузе першим піддав аналізу вихідний пункт теорії капіталізму, а саме здійснив критику розвинутого індустріального суспільства. Філософ помітив політичний зміст технічного розуму. Уже у Г.Маркузе, а потім і у Юргена Хабермаса «раціональність» це певна форма невизнаного політичного панування чи то над природою, чи то над суспільством. Наука і техніка – це цілераціональна дія, яка за своєю суттю та функцією є здійсненням контролю, і справді, переважаючі форми суспільного контролю є технологічними.

Г.Маркузе у праці «Одномірна людина. Дослідження ідеології Розвинутого Індустріального Суспільства» підкреслює, що поняття технічного розуму, можливо, само являється ідеологією, під якою слід розуміти певну соціальну програму діяльності (соціальну практику), яка ґрунтується на системі теоретичних поглядів, ідей, принципів, що спрямовані на обґрунтування та захист корінних інтересів соціальних груп. Ідеологія завжди є націленістю на певний спосіб реалізації людської діяльності [див. 2, 52]. Не тільки застосування технічного розуму, але й сама техніка представляє собою панування (над природою і людиною) – панування методичне, наукове, розраховане.

Проте технічний розум певної суспільної системи не видає таємницю політичного змісту цілераціональної дії. Г.Маркузе звертає увагу на те, що сам спосіб організації технологічної основи сучасного індустріального суспільства «...заставляє його бути тоталітарним; тому що «тоталітарне» тут одначає не тільки терористичне політичне координування, але також нетерористичне економіко-технічне координування, яке здійснюється за рахунок маніпуляції потребами ...» [1, 4].

Раціоналізація життєвих взаємозв'язків, різного роду інтеракцій у відповідності зі стандартом технічного розуму, означає не що інше як інституціалізацію панування. Проте панування, його цілі та інтереси не нав'язуються техніці ззовні, вони містяться уже в самій конструкції технічного апарату. Технічний апарат індустріального

суспільства, на якому базується виробництво і розподілення функціонує не як сума простих інструментів, які існують окремо і їх можна відділити від соціальних і політичних функцій, а як система, яка визначає продукт апарату, а також операції по його обслуговуванню і розширенню (експансії).

Технічний виробничий апарат має тенденцію стати тоталітарним в тій мірі, щоб визначати не тільки соціально необхідні професії, кваліфікацію та установки, але й індивідуальні потреби й очікування. Все це, підсумовує Г.Маркузе, «...робить машину найефективнішим політичним інструментом в будь-якому суспільстві», в основі якого лежить механізоване і стандартизоване виробництво [1, 5].

Механізоване і стандартизоване виробництво, а також його функціонування породжують відповідні економічні та політичні обмеження у суспільстві на працю, розваги, образ, стиль, рівень життя. Відповідно до того як суспільство організує свою технологічну базу, воно стає або не стає тоталітарним. «Тоталітаризму, – пише Г.Маркузе, – сприяє не тільки специфічна форма правління чи правлячої партії, але також і специфічна система виробництва і розподілення, яка цілком може бути поєднувальна з «плюралізмом» партій, преси, «змагаючих сил» і т.п.» [1, 4].

Аналізуючи індустріально розвинене суспільство, Г.Маркузе помітив, що панування в ньому намагається втратити, а точніше приховати, свій експлуататорський характер, намагається видатися раціональним, не знищуючи, а вдосконалюючи політичне панування. Раціональне панування визначається підтримкою системи, яка може зробити ріст продуктивних сил, які пов'язані із науково-технічним прогресом, основою своєї легітимації. Раціональне панування об'єктивно збільшує репресивність, яку ми можемо помітити в інтенсивному підпорядкуванні індивідів гігантському апарату виробництва і розподілення, в деприватизації вільного часу, в майже нерозрізнюваному сплавленні конструктивної і деструктивної суспільної роботи.

Легітимність панування набуває нового характеру, воно постійно посилюється на повсякчасно зростаючі продуктивність і панування над природою, що робить життя людей іще більш комфортабельним. При цьому замовчуються форми панування над індивідом і суспільством.

Інституціоналізовані наука, техніка і в цілому науково-технічний прогрес міняють всі історичні пропорції суспільства. Саме інституціональні рамки науки і техніки

одержують свій шанс на легітимацію. У сучасному суспільстві, існуючі виробничі відносини репрезентують себе як технічно необхідну організаційну форму раціоналізованого суспільства.

Раціональність демонструє свою амбівалентну сутність, а саме: з одного боку, раціональність виступає критичним стандартом стану продуктивних сил, за допомогою якого можна оправдати об'єктивну репресивність історично відсталих виробничих відносин; з другого – раціональність виступає апологетичним стандартом, за допомогою якого можна оправдати ті ж самі виробничі відносини як функціонально правильні інституціональні рамки певного суспільства.

Г.Маркузе вміло підмітив, що принципи сучасної науки були *a priori* структуровані таким чином, що можуть служити універсуму автоматично здійснюючи продуктивний контроль [див. 1, 208]. Г.Маркузе розширює функції науки і техніки до розуміння їх як прихованої ідеології, коли технічна сторона стає визначальною й ідеологічною по своїй суті та змісту. Наука виявляється пристосованою для реалізації «технічної ідеології». Філософ підкреслює, що теоретичний операціоналізм в кінцевому рахунку відповідає операціоналізму практичному. Науковий метод, який давав більш діяльнісне панування над природою, також дав чисті поняття в якості інструментів для більш діяльнісного панування людини над людиною через посередництво панування над природою. У сучасному суспільстві панування закріплює себе і поширюється не тільки за допомогою технологій більш сучасних, але і як сама технологія. Вона наділяє політичну владу, яка схильна до експансії, величезною легітимністю. Технологія продукує високу раціоналізацію несвободи, не дає індивіду бути автономним і самому визначати своє життя. Ця несвобода проявляє себе не як ірраціональна чи політична, а як підпорядкованість технічному апарату, новітнім технологіям, які розширюють комфортність життя та підвищують продуктивність праці [див.1, 209].

Технологічна раціональність захищає правомірність панування, а не скасовує його, а інструменталістський розум відкривається для раціональним чином існуючого тоталітарного суспільства.

Раціоналізація – це тривалий процес зміни суспільних структур, прихована мета підтримувати об'єктивно застаріле панування, віднаходити нові форми панування через звернення (аргументацію) до технічного імперативу. Раціональність науки і техніки іманентно являє собою раціональність розпоряджатися і панувати.

Здійснюючи критику розвиненого індустріального суспільства, Г.Маркузе виявляє у даному суспільстві відсутність основ критики, відсутність антагонізму двох непримиренних класів: буржуазії й пролетаріату. І хоча в капіталістичному суспільстві вони існують і залишаються основними класами, проте структура і функції їх настільки змінилися в ході капіталістичного розвитку, що вони вже більше не являються агентами історичних перетворень. Бажання у збереженні та покращенні інституціонального status quo об'єднує в минулому антагоністів в різноманітних сферах сучасного суспільства. В XX ст. марксистські поняття критичної теорії втратили свою опозиційність по відношенню до суспільства. Сучасне суспільство різними шляхами «переросло», подолато (трансцендентувало) протиріччя революційного характеру і трансформувало антагоністичні сили всередині суспільства, спрямувавши зусилля та увагу на зовнішні чинники, які завуальовують справжні причини чи потенційні протиріччя у суспільстві, наприклад, експлуатацію. Залишаючись нерозпізнаними, і не пред'явленими для всезагального аналізу критики і перетворень (трансформації) антагонізми віддаляються, відступають на задній план перед більш очевидними загрозами зовнішнього характеру, наприклад, протистояння Заходу і Сходу, наявність тероризму, стихійних катаклізмів (цунамі, торнадо, «курячий» (атиповий) грип) тощо. Ідеологічно створений образ «Ворога» перетворюється на могутню силу всередині системи. Ця смертоносна сила в образі «Ворога» стимулює ріст та ініціативу у виробництві, перетворюючи суспільство в цілому на оборонне суспільство. Г.Маркузе акцентує, що «...Ворог існує постійно, – не тільки в надзвичайній ситуації, але й при нормальному стані справ. Він однаково загрожує як під час війни, так і в мирний час (причому, мабуть, більше, ніж у воєнний); він, таким чином, вбудовується у систему як зв'язуюча її сила» [1, 67]. Загроза, що йде від Ворога, ззовні є незамінною як інструмент увіковічення рабства і стримування соціальних змін.

Сучасне суспільство стало тоталітарним, тобто воно позбавило всі критичні ідеї опозиційності. Основою саморегуляції сучасної індустріальної цивілізації являється не традиційна репресія, не пригнічення бажань, потреб індивідів, а навпаки, здійснюється ціленаправлена дія формування (преформування за Г.Маркузе) стандартних і хибних потреб, реалізація яких безпосередньо прив'язує індивіда до

сучасного суспільства. Формування у такий спосіб (цілераціонально, цілеспрямовано) стандартних і хибних потреб Г. Маркузе називає репресивними, в силу того, що вони не дають індивіду бути вільним, автономним, залишатися самим собою. Індивіду постійно нав'язуються певні стандарти життя, формуються спотворені споживацькі потреби, споживацький спосіб життя як на рівні фізичному так і на рівні духовному, а точніше фізичне витіснює духовне. Людина стає об'єктом маніпуляцій з боку різних соціальних інститутів. В силу цього індивід втрачає онтологічну і моральну основи свого існування, своєї автономії, він не в силах протистояти цілому, не в стані протистояти суспільству як такому. Таким чином формується модель «одномірної людини», з «одномірним» мисленням. І хоча ми в цьому формуванні не виявляємо явних форм насильства, воно все ж по своїй суті репресивне, оскільки не залишає індивіду жодних альтернатив. Г.Маркузе намагається відшукати причину даної репресії, що здійснюється стосовно індивіда в індустріальному суспільстві в метафізичній сфері, у буттєвості людини і суспільства. Таку внутрішню причину тотальної репресивності Г.Маркузе віднаходить у науково-технічному прогресі, який охопив всю систему життєдіяльності людей, встановивши систему тотального контролю і координування спочатку над природою, а потім опосередковано і над людиною та суспільством. І немає значення це суспільство соціалістичне чи капіталістичне. Науково-технічний прогрес створює нові форми життя і влади, що імітують видимість примирення протилежних сил в соціальній системі, а насправді знищують і спростовують любий протест, керуючись міфом історичної доцільності, необхідності, наприклад, підвищення ефективності виробництва, перспектив свободи від обтяжливої праці і панування над природою.

Сучасні суспільства володіють здатністю здержувати якісні соціальні трансформації, в результаті яких могли б виникнути і утвердитися суттєво нові соціальні інститути, нові напрямки продуктивного процесу і нові форми людського існування [див. 1, XIV]. Використовуючи науково-технічні досягнення для підкорення природи, існуючі суспільства здатні надавати індивідам блага у все більшому масштабі, тим самим використовуючи науково-технічні досягнення для підкорення людини, надаючи і збільшуючи комфортабельність життя, задовільняючи постійно зростаючі потреби.

Основні положення праці «Одномірна людина» розкривають тоталітарний характер масового суспільства. Термін тотальний Г.Маркузе вживає як нетерористичне економічне координування суспільства, яке здійснюється за допомогою технічного апарату і техніки. Мислитель намагається розкрити специфічну форму відчуження в індустріальному суспільстві, яке призводить до появи «одномірного» мислення та «одномірної людини».

Г.Маркузе вважає, що в сучасному суспільстві політичні сили утверджують себе через владу над технічним прогресом і технічною організацією апарату управління. Філософ підкреслює: «Сьогодні політична влада утверджує себе через панування над процесом машинного виробництва і над технічною організацією апарату» [1, 4]. Уряди держав індустріального та інформаційного типу тільки тоді можуть себе захистити і утвердитися, коли вони в стані мобілізувати, організувати та використати технічні, наукові й виробничі можливості цивілізації.

Масове суспільство вимагає повного підпорядкування індивіда і само формує (преформує) індивіда. Наукове управління і організація створюють передумови автоматичної ідентичності. При такій ідентичності індивіди ототожнюють себе зі способом буття, яке їм нав'язують. В такому існуванні індивіди віднаходять шляхи свого розвитку і задоволення. Ця ідентичність, як зауважує Г.Маркузе, являється не ілюзією, а реальністю. Однак ця реальність складає більш прогресивну форму відчуження. Воно стає повністю об'єктивним і відчужений суб'єкт поглинається формою відчуженого буття та насолджується своєю відчуженістю [див. 1, 15].

Таким чином, технологічний прогрес не тільки не оправдовує сподівань на подолання криз у суспільстві, він збільшує та посилює відчуження індивіда у суспільстві. «Людина маси» віднаходить задоволення у своєму теперішньому становищі, зникає до нього і ця соціальна хвороба стає хронічною. З'являється одномірність, яка існує всюди, тотально і у багатьох формах. «Одномірна» поведінка і «одномірне» мислення характеризуються тим, що всі ідеї, почуття і думки залишають сферу міркувань, роздумів та діяння. Все зводиться до реальності, а точніше до буденності. Аналогічно відбувається і з цінностями людини: утилітарні, буденні цінності беруть верх над духовними.

Критично оцінюючи ситуацію, яка існує в індустріальних та інформаційних суспільствах, де панують технології, Г.Маркузе передбачає і попереджає про негативні перспективи розвитку таких

суспільств. Він закликає до бунту, будучи впевненим, що людина все ще здатна змінити соціальні й економічні структури суспільства. Індивідуальна свобода повинна означати відновлення самостійного мислення й автономію особистості.

Г.Маркузе вважає, що техніка обмежує всю культуру, техніка проектує історичну тотальність, яку зараз прийнято називати глобалізацією. Розвинута індустріальна культура стає навіть більш ідеологізованою, а ніж її попередниця в силу того, що ідеологія репродукує самою себе [див. 1, 15].

Машина, як вид техніки, на думку Г.Маркузе, поневолює людину, вона нав'язує їй свої економічні і політичні вимоги. Хоча справжнє поневолення іде не від машини, не від техніки, а від їх власників, які і визначають місце техніки і людини у суспільстві. Пригнічує людину не сама машина, не техніка як така, а саме спосіб їх застосування. Людина стає додатком до машини і використовується як «сировина» для виробництва. Спираючись на теорію соціалізму К.Маркса, Г.Маркузе вважає, що розвинений капіталізм, його індустріальна та постіндустріальна форми, спотворює раціональність науки, позбавляє сучасну техніку невинності, чистоти її як продуктивної сили.

В техніці особливо чітко проявляється дух раціональності, сучасна техніка є наслідком раціональності за допомогою якої можна ефективно маніпулювати людиною і здійснювати керування нею.

Наука і техніка перетворюються на дієвий засіб пригнічення людської індивідуальності. Сьогодні сучасні постіндустріальні суспільства не використовують грубі методи придушення і пригнічення людини (наприклад, відверте насилля, знущання, нелюдські умови праці та існування). Сьогодні буржуазна цивілізація застосовує більш витончені і завуальовані методи поневолення. Саме тому рабське положення, в якому перебувають індивіди сьогодні, їм здається приємним і прийнятним. Г.Маркузе вважає: «Чим більш раціональним, продуктивним, технічно оснащеним і тотальним стає управління суспільством, тим важче уявити собі засоби і способи, за допомогою яких індивіди могли б знищити (подолати) своє рабство і досягти власного звільнення» [1, 9].

Нині техніка із засобу реалізації мети перетворилася на мету, вона замінила справжні людські потреби на їх сурогати, ілюзорними потребами, здійснивши стандартизацію людських потреб. Дух утилітаризму і речизму панує над людьми, їх поневолює.

Наука і техніка як ідеологія створили міф про рівні можливості індивідів у «Державі Благополуччя»: «Тут свою ідеологічну функцію виявляє так зване зрівняння класових відмінностей. Якщо робочий і його бос насолоджуються однією і тією ж телепрограмою і відвідують одні й тіж курорти, якщо машиністка закримована не менш ефектно, ніж дочка її нальника, якщо негр володіє «Кадилаком» і всі вони читають одні й тіж газети, то це уподібнення вказує не на зникнення класів, а на те, наскільки основне населення засвоює потреби (споживання) і способи їх задоволення, які служать збереженню Істеблішменту» [1, 11]. Продовжуючи думку про ідеологічну функцію науки і техніки, які створюють ілюзію вільного вибору, демократичного порядку в «Державі Благополуччя», Г.Маркузе звертає увагу на той факт, що «Вільні вибори панів не відмінюють протилежності панів і рабів» [1, 10]. Все це є ефективним засобом тонкої маніпуляції (наприклад, через ЗМІ, рекламу, мистецтво тощо) індивіда, дієвим інструментом формування у людини ілюзорної свідомості, завдяки якій людина ототожнює себе, свою сутність, своє існування з відчуженими формами свого буття (наприклад, з технікою).

Сучасна буржуазія за допомогою науки і техніки формує домінуючий у сучасному суспільстві тип людини, яка перетворюється на засіб, на об'єкт, на істоту «одномірну». «Одномірна людина» – це конформістська особа, яка втратила свій власний «індивідуальний космос» і тому не переймається жодними сумнівами критичного розуму, вона спокійно, комфортно існує при певній «функціональній заданості» і соціальній детермінованості. Зважаючи на все це, Г.Маркузе розглядає сучасне суспільство як «суспільство рабів». В цьому випадку рабство визначається «...не мірою покірності і не важкістю праці, а статусом буття як простого інструменту і зведення людини до стану речі» [див. 1, 43]. Це і є чиста форма рабства: існування в якості знаряддя, речі. Так людина в сучасному суспільстві перестає бути, використовуючи гегелівську термінологію, «для-себе-буттям» і стає «буттям-для-іншого». Таким чином, «одномірна людина» – це буття для корпорації, акціонерної компанії, держави, в кінцевому рахунку, і є буттям для речі (для автомобіля, будинку, домашніх речей, одягу, побутової техніки тощо).

Г.Маркузе, говорячи про техніку, розуміє її досить широко: не тільки як сукупність машин і механізмів, а як сукупність раціональних прийомів (засобів) оволодіння світом. У своїй сукупності наука і

техніка створюють технології, які й визначають стан та перспективи розвитку й існування культури і цивілізації. Технологія служить становленню нових, більш дієвих і більш приємних (прийнятних) форм соціального контролю і соціального згуртування. Тоталітарна тенденція контролю і функціонування поширюється шляхом створення подібних рис і характеристик в розвитку капіталізму і соціалізму, їх злиття: «Образ Держави Благополуччя... – це образ історичного мутанта організованого капіталізму і соціалізму, рабства і свободи, тоталітаризму і щастя» [1, 69].

Висновок

Отже, один із найбільш радикальних підходів до аналізу технологічного, індустріального, масового суспільства є праця Герберта Маркузе «Одномірна людина». Ця праця є продовженням критичного аналізу науки, техніки і суспільства, а також оцінки перспективи технологічного розвитку західної цивілізації представниками Франкфуртської школи – М.Хоркхаймера і Т.Адорно. Дослідження сучасного стану західної цивілізації підвели Г.Маркузе до висновку, що завдяки науково-технічному і технологічному прогресу західна цивілізація зуміла встановити тотальний контроль за людиною у всіх формах її існування.

Таким чином, наука і техніка являються основною складовою суспільного виробництва активно впливаючи на розвиток продуктивних сил та виробничих відносин, а виконуючи функції ідеології у постіндустріальному суспільстві визначають всі суспільні процеси (політичні, культурні, духовні та інші). Отже, наука і техніка стають формотворчими чинниками (факторами) майбутнього людства. Вони не тільки самі одержали легітимність у суспільстві, а й перетворилися у підставу легітимації усіх процесів, які відбуваються у суспільстві, зокрема політичних.

Література:

1. Маркузе Г. Одномерный человек. Исследования идеологии Развитого Индустриального Общества / Г.Маркузе. [Пер. А.Юдина]. – М.: «REEL-book», 1994. – 368 с.
2. Петрушенко В.Л. Ідеологія / В.Л.Петрушенко // Філософія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – С. 52.
3. Хабермас Ю. Техника и наука как «идеология» / Ю.Хабермас [Пер. с нем. М.Л. Хорькова]. – М.: Практис, 2007. – 208 с.